

„El volt lelve akkor es, tettek neveket”

Csík helynevei

Csík (románul Ciucani) lakossága a 2011-es népszámlálás adatai alapján 566 fő volt. A Jászvásári Római Katolikus Püspökség honlapján, a parókiák bemutatásánál, a falu jelenleg is 563 lélekkel szerepel. Tavaly azonban, a helyhatósági és parlamenti választások alkalmával, a választói jegyzékbe felvett félezernyi lakosból fele sem szavazott. Leginkább azért, mert már nem él a faluban. A szavazók létszámához hozzáadva a választásra még nem jogosult kiskorúak számát, a falu jelenlegi lélekszáma 350 fő körül lehet, de pontosabbat majd a 2022-es népszámlálás adatai alapján lehet mondani.

A település a magyar és részben román történeti forrásokban, statisztikákban, tanulmányokban és bemutatásokban Csíkként, ritkábban Csíkfaluként szerepel. A falu és a környező falvak lakói, azok, akikkel beszéltem, egyöntetűen Csíkként nevezték meg a települést, a továbbiakban én is ezt használom.

Jerney János birtokosa után még Andrásfalvaként is említi, aminek nyomát a közösségi emlékezetben már nem találtam. Csángómagyar és székely származásának mondja 160 lakóját, akiknek Mária Magdolna tiszteletére szentelt kisdud egyházuk van.

A 18. század végén, 19. század elején, minden bizonytalansággal az uralkodó számára összeállított *Condica Liudilor pe 1803* címet viselő statisztika, számba veszi mindazokat a liuzikat, vagyis a Moldvába behívott kétkezi munkásokat és szolgálkat, akik a bojárrok, bojárnők, török, görög főemberek és a kolostorok, kegyhelyek birtokain dolgoztak egy ideig, és akik után nem kellett adót fizetni. A járások szerint felsorolt helységeken dolgozó mesterembereket, szeke-reseket, származási helyük után megnevezett dolgosokat, rezeseket, bezsenárokat, magyarokat, lipovánokat, zsidókat felsoroló statisztika nagyon alapos képet ad a Moldvai Fejedelemségbe beáramló idegen népségről. A Moldvába behívott adómentes munkások nyelvére, vallására nincs utalás. Gyanítható, hogy egy részük a szomszédos Erdélyből érkezett, és hogy magyar nyelvű volt. A már helyben lakó népesség nyelvére és vallására sincs utalás. Viszont a felsorolt helységek a már meglévő településhálózatról is elég részletes képet adnak. A minket érdeklő részben¹, a Bákó környéki, a Szeret mindkét oldalán található nagy falvak mind megjelennek, így a közeli Klézse, a Nagy Lonka mellett lakó magyarok, Rekecsin és a gestyéni rezesek is. Csík viszont nem. Nyilván, ez a statisztika egy adott időszak lenyomta, azokat a helységeket veszi sorba, ahová érdemes volt behívni fölös számú munkaerőt, mely munkaerő aztán

egy idő után tovább is állhatott, és haza is térhetett. Mindenképp megfontolásra érdemes történeti forrás.

Petrás Incze János a plébániájához tartozó települések és közösségek családjait öt alkalommal írja össze, először 1855-ben. Ezekben az összeírásokban mint a Csíki Szentegyházhoz tartozó falut említi Kurmaturát. A kis települést Jerney is feljegyezi Kormatura néven, 25 csángómagyart vesz számba, és megjegyzi, hogy az oláh rezes családok magyar eredetűek. A Kurmatura-patakocska Căprian-patakba folyik, ami viszont Rekecsin-patakába torkollik. A patakocska jobb partján található dombos részről az ott lakók a 19. század végén részben Csíkba, részben Berengyestre költöztek át. A falucska és az áttelepedés emlékét Csíkban ma már nagyon kevesen őrzik.

Moldva 1892–1898 címet viselő térképen² jól kivehetően fel van tüntetve Csík és Kurmatura is, a környék nagy domborzati formáinak máig élő neveivel együtt.

Csík település és külterülete Külsőrekecsin, Somoska, Pokolpatak, Dózsaújfalú, Nagyrekecsin, Gestyén és Berengyest falvak által határolt. Viszonylag szűkös határa dombos, erdők, szőlősök, szántóföldek váltják egymást. Esztenahelyei, legelői is vannak. A falu egyik részének nevet adó Mokány gödre helynév ennek a ma is élő mesterségnek a régi és meghatározó voltára figyelmeztet.

A mostani, viszonylag egységes faluszerkezet egy pár évtizede még három, jobban elkülönülő részből tevődött össze. A Rákos, amely a Rákos-patak jobb oldalára települt, és amit Petrás is külön említ Csík kapcsán, egy földcsuszamlás következtében lett gyéribben lakott. A templom környéke, a Szilistye ezután épült jobban be. A harmadik rész, a Mokány, hosszan lenyúlik a gödörben, és amelynek a templomhoz közelebb eső határát ma is pontosan számon tartják. A templom környékén volt a bojékként emlegetett Mátyás nagygazda család háza, tágas udvara.

Idős beszélgetőtársaim szerint régebb sokkal kevesebb ház volt, kevesebb ember. Ha megnézzük a régi templomról készült fényképfelvételeket, akkor látjuk, hogy a méreteiben szerény lak egy kisebb közösség számára készült. A Külsőrekecsin irányából a faluba vezető és a falu között lemenő út jobb oldalán, a patak mentén többnyire külsőrekecsini családok birtokai húzódtak, de a mokányi, utolsó házakon is túl voltak földdarabjaik. Érdekes apróság, hogy Zakariás Erzsébet képeskönyvében, a *Miesnapok képeiben*, a Csíkban készített képek között van egy pár, amelyiken külsőrekecsini emberek igyekeznek a falu között a mezőre darabjukat kapálni. Rákos falurész legfelső végében, vala-

mint a felette elterülő domboldalakon hellyel-közzel régi, teraszos földművelés nyomai is látszanak még.

A helyneveket a Căprian-patak mentén húzódó és Külsőrekecsinbe tartó országút csíki leágazásának helyétől, Licsujtól kezdődően és oda visszaérkezve sorolták fel a beszélgetőtársaim. A délnyugat–kelet irányú körséta során egypár helynév visszaköszönt a pokolpataki, dózsaújfalusi, berengyesti helynevek közül. A több generációra visszavezethető, elég sűrű és kölcsönös házassági szokás miatt sok családnak voltak földdarabjaik a somoskai, rekecsini részeken is, de azokat egyértelműen nem sorolták a falu határába. Érdekes apróság, hogy a vallási, nyelvi határ levethető a birtokviszonyokra is. A Nagyrekecsin felé nyitott Mokány gödre alsó részén és a Gestyén felé eső oldalakról már sokkal kevesebb helynevet soroltak fel. Arra már csak valóságos utak, ösvények vezettek.

Csíkban, akárcsak más, kisebb településeken, a falu között való tájékozódás többnyire régtől álló házakhoz, telkekhez, az abban több generáción keresztül lakó családokhoz kapcsolódott. Ezért sorolták fel ezeket a régi, ma már többnyire nem is létező házakat. Ezek az információk lényegesek a falutörténet és a falun belüli népességmozgások megértéséhez is. A régi házak mellett a csorgók, kereszték, boltok, hidak, a templom, a temető, az iskola szolgált még fogodzó gyanánt, de ezek a helyiek mentális térképének olyan alapvető pontjai voltak, hogy nem is nagyon emlegették őket. A tájékozódás pontjait információk, történetek sokasága, egyes családok jellemző tulajdonságait megörökítő példák kötötték össze. Mivel ez Csíkban is magyar nyelvű (volt), a nyelvváltással ennek a tudásnak nagy része el fog veszni. A régi birtokviszonyok ismeretéből, a falu körüli világban való tájékozódás, a hagyomány és kultúra által meghatározott tudásból, a mindezt átítató érzelmi kultúrából, tapasztalatom szerint, már annak a generációnak is kevés jutott, amelyik a 70–80-as években született, és még anyanyelvi szinten beszéli a magyar nyelvet. A nyelv „kiürül” és önmagában már nem jelent értéket az egyre táguló világban való tájékozódásban.

KÜLTERÜLETI HELYNEVEK

Licsuj: szántó, darabok széjekben, Licsuj Jánosnak, egy asztalossággal foglalkozó embernek volt ott háza, családja, helye, aki kereket, szekeret is készített, amellet, hogy gazdálkodott, gyermek nélkül haltak el, házát lebontották. Erre a helyre mentek fel a csíkiak a menetrend szerinti buszjáráthoz.

Licsuj erdeje: erdő, szántó, szőlős

Kenderes: nagyon régen kenderföldek voltak Licsuj erdejével szemben

Piva: erdő, szántóhelyek, somos, *gódányok* (szilvafák) helye, talán a piváláshoz, vagyis a posztó-ványoláshoz van köze a helynévnek

Zégetett tó: zizenyős, nádas hely, valamikor kis tószem lehetett ezen a helyen

Rekecsin-pataka: miután Rákos-patak beleömlik, inkább Mokány-patak vagy Csíki-patak néven emlegetik

Bandrabul György keresztje: régi fakereszt

Zehere: szántók, szőlők

Dobász: *Fundurekecsin felé*, vetemény, szőlő, puja

Csonka Antal livádája: gyümölcsös

Istók Antal földjei: szántók

Bukur György keresztje: régi kereszt

Pódis gödre: szántóföldek, szőlők

Bordás gödre: szántóhelyek

Bordás erdeje: erdőrészt

Kalarás gödre: szántóhelyek

Pisti Isván gödre: szántóhelyek

Pódis: vetemény, szőlő, puja, kukoricás helyek

Duma Isván szöleje: szőlős

Matei Virág erdeje: erdő

Német keresztje, Német keresztjéhez: a második világháborúban megölt német katonák keresztje. A 2000-es években kikerüléseket tartottak Iulian pappal, a volt csíki plébánossal, ehhez a falutól távol eső, erdőben lévő kereszt-hez, aminek során esőért kértek közbenjárást.

Rákos-hegy: a *Rákos-patak* jobb partján magasodó domboldal, ahol Csík egyik falurésze található

Rákos-patak: a somoskai határban a *Rákos-patak* fejénél eredő patakocska, amely a Külsőrekecsinből érkező *Rekecsin-patak*ába torkollik

Temető hegye: szántók, szőlő a *Rákos-hegy*szel szemben, a *Rákos-patak* bal oldalán magasodó domb neve

Kövecses: a Somoskába vezető út neve

Szent Teréz: Lisieux-i Szent Teréz tiszteletére szentelt kereszt mögötti szántóhelyek neve

Dobrányos: szántók, erdős rész

André keresztje, André keresztjei: régi kereszték, jártak ki búcsúba, ahová most Szent Kereszt útja vezet ki

Zülű-patak: Pokolpatak felé, Újfalú, Csík közös határában található patak, patakforrás, erdős rész neve

Szent Márton keresztje: régi fakereszt, Dózsa felé a dombon

Legedi kútja: kút és kereszt Somoska határában

Boros gödör: esztenahelyek, erdős rész, egyben határ a somoskai határrésszel, a Boros gödrén keresztül vezetett a külsőrekecsini, csíki szekerek útja, akik Somoskába jártak örletni, és akik az *Öt kereszt*nél álltak meg enni, pihenni

Boros gödör útja: a mokániak itt mentek fel Somoskába

Pap hegye: szántók, erdő, szőlős, a gestényi, valamikori Pascaliu ortodox pap tulajdonában lévő széles, többnyire erdős terület neve

Csójnyák, Csónyák gödör, gödre: izláz, legelő, esztenahelyek

Cornățel: a román corn, som jelentésű szóból képzett helynév, *Magyaróssal* szemben

Firma helye: a volt CAP, vagyis téesz istállóinak a helye

Buzdugán helyei: a Dózsaújfaluban conacot, udvarházat fenntartó bojár helyei

Vágás: egy régebbi tarvágás emlékét őrző helynév
Benes gödör, gödre: egy időszakos vízfolyás vájta bemélyedés az erdő között

Benes hídja: *Benes gödre* feletti híd neve

Tamás Márton kútja: kút az út bal oldalán

Kút gödre, Tamás kútja: *Tamás Márton kútja* táplálta kis ér vájta bemélyedés

Cserés, Cserés ódal: csereerdővel fedett oldal, szántók

Jánó hegye: erdős, izlázos, legelőhelyek

Ignác verzeriája, Ignácok: Ignác nevű dózsaújfalusi ember régen volt zöldséges kertjének, verzeriájának a neve

Magyarós: mogyoróbokrok borította hely

Mogyorós kút: kút ezen a helyen, *szép kút vót*

Kút esztenkába: gödör, ahol forrás fakadt

Rend gyió: talán a dózsaújfalusiak által is emlegetett diós

Liváda: *Fődes gödör tetején, Buzdugán bojár gyümölcsöse, sok alma vót ott*

Fődes gödre: *Habriékon küjél*, izláz, legeltető hely

Vigyázkodó: egy órtorony, ahonnan a határőr, Tamás Illés megfigyelhette Mokán falurész körüli szántókat, szőlőket

Vasziliu helye: amerikán szőlővel volt beültetve

Nyíresek: beszélgetőtársaim szerint időszakosan neveztek így, amíg voltak hellyel-közel a *Cserés ódal* környékén nyírfák, nem úgy, mint Berengyestben, ahol egyik határrész régtől használt neve *Nyíres*

Cărămidăriák: sártéglákat vettek itt a cigányok, és egy, a közelben lakó csíki család

Mokán gödre: betart egészen Nagyrekecsin végéig, ahol a Mokány-patakba ömlik a Căprian-patak

Nagy Mokán: az utolsó házakat követő széles lapályos rész neve

Fântâna Maria: egy nagy és szép kút neve *Nagy Mokán*-ban, Göstény fele, amit még **Fântâna Mare**ként is említettek

Mokán tetein: izláz

Tamás Gyurka keresztje: *Mokán tetein*

Pandelea: *menen ki Göstény felé, izláz s erdő ott ki, a Rekecsin-patak jobb oldalán*, egy erdős domboldal neve, kollektív idején vettek naputánjárót is oda

Gecény: erdő, szőlők, Göstény fele, *utojáni volt*. Nagyjából eddig tart a *Mokán gödre* csíki helynévanyaga.

Gecény teteje: szőlők

Gura văi: ott, ahol a Csíki-patak és a Căprian-patak összefolyik

Calul bălan: egy híres korcsoma, a Mokán gödre alsórekecsini bejáratánál

Csíki végbe: így emlegették a falu, a település határának a végét

Bilibók kupája: mélyedés, gödör, szőlők Berengyest határában

Chirița erdeje: *Habariékon túl*, ki az az út Chirițánál, erdős rész

Két cseresnye: *Pisti Pável esztenájánál*, erdős rész, legelők, *Mátyás helyek*

Veres vadalma: a Veres vadalmánál vezetett ki az ösveny Berengyestbe, itt mentek a szomszéd faluba, a falu búcsújába, *Mátyás helyek*

Kápácina: erdő, szántók, földhelyek, nagy kiterjedésű dombhát neve, betart Göstényig

Mátyás helyei: Mátyás Péter és fia, Illyés által birtokolt nagyobb kiterjedésű földek, szőlős neve

Bécs: Mátyás Péter által vájatott nagy pince neve, helye, *csináltak discotecákat*

Budoné helye: Budó Mihály birtokában lévő szántó neve

Budoné erdeje: Budó Mihály birtokában lévő erdős rész neve

Coasta Morii: román szókapcsolat, a malom oldala jelentésben. Csak a helynév őrzi a valamikori vízimalom, Budoné vízmalma emlékét

Zsădăgina: *az a domb ki*, Rekecsin és a Căprian patak völgyeket elválasztó dombél neve, itt ágazik el az út a valamikori Kurmatura, Dumbravén, valamint Csík és Külsőrekecsin irányába. Ezen túl már a külsőrekecsiniek határa van, bár a csíkiaknak is vannak itt földjeik.

Kurmatura: a valamikori falucska helyén lévő szántók neve

Kurmatura-patak: egy kis patakocska neve, amely beleömlik a Căprian-patakba

Căprian-patak: Alsőrekecsin felső végében beleömlik a Rekecsin-patakba

BELTERÜLETI HELYNEVEK

Pódis útja: bevezet a falu közé

Patrás Mihály, Csicsó András helyei, helyek: a falu központjába, a *Coperativa* felé vezető út jobb oldalán, a patak jobb oldalán az oldalakban lévő földdarabok neve, külsőrekecsini tulajdonosa után

Duma István csüsméje: betonkereszt és szintén betonból kiöntött itatóvályú, csorgó neve

Nikuláj Anti háza: régi ház a falu elején, már nincs meg, kicsike ház volt

Sándor János háza: *zalsó hídnál*, régi ház a falu elején, már nincs meg

Zehere útja: kivezet a faluból, *Zehérére*

Rákos: Csík egyik jól elkülönülő és valamikor viszonylag sűrűn lakott falurésze, dombhát, a Rákos-patak jobb oldalán, mondják még *Răpătának* is

Tamás Istváné háza: Rákos végében, nincs meg

Hámos Antal, György háza: Rákos végében, nincs meg

Szarándok Antal csorgója: bő hozamú, jó vizű kút, csorgó neve, amit a Rákos-patak felett épített híd miatt pár méterrel feljebb költöztettek

Dávidok: Rákosban ültek

Márkusok, Márkus János: Rákosban ültek

Hamarábbi, Fesső híd: a falu között végigvezető úton az első híd a Rekecsin-patak felett

Kettedik, assó híd: nagy betonhíd, amit 1973-ban építettek, előtte folyik bele Rekecsin-patakba Mokán-pataka

Centru, Falu közepibe: faluközpont. A mokániaiak úgy mondták, hogy „*menünk fel, ott fel*”, ami azt jelentette, hogy sétálgattak a templom, iskola, *Coperativa* környékén

Coperativa: a volt termelészövetkezeti vegyesbolt neve

Zalsó magazin: a *Coperativa*

Szilisztye: miután Rákosban megcsúszott a föld, sokan kiköltöztek a Szilistyékre, a templom környéki földekre, amelyek felsőrekecsini vagy a gazdag Mátyás család tulajdonában voltak

Templom: a jelenleg álló templomot 1985–2006-ban építették újra, bővítették a helyén álló régebbiből

Ferenckő hely: régi ház, ahol szentmisét tartottak, *mikor még nem vót templom*, talán az előző templomátépítés alkalmával

Salamon Péter háza: régi ház a templom mellett, nincs meg

Sali János háza: régi ház, nincs meg

Temető: minden beszélgetőtársam kihangsúlyozta a temető régiségét, ahová Szászkuétról, Orbényból is hoztak halottakat. Felszentelt temetőben temetkezni keresztényi kötelesség volt, és megléte egy településnek rangot adott.

Szilágyi Ferenc bacsó háza: miután Rákosból kiköltöztek, építették ezt a házat a templomhoz közel, már nincs meg

Régi iskola: az új építésű *eskolával* szemben, az út túlsó felén volt a *régi eskola*

Eskola: az állami óvoda és iskola épülete, ahol óvodai és elemi oktatás folyik. A gyerekek 8-9 évvel ezelőttig Külsőrekecsinbe jártak felső tagozatra, illetve amíg működött, a 10 osztályos szakiskolába. Az iskola volt a helyszíne az ismerkedéshez, szórakozáshoz oly elengedhetetlen diszkóknak is.

Túri Jánosék háza: *Coperativával*, a *Zalsó magazinnal* szemben

Régi grădinița: régi óvoda a *Coperativával* szemben

Bukurest: *Magazinon* belül, a *szilistyét újabban csinálták ki*, a *temető felé is*, falurész, ahová a Bukurok, vagyis a Sándor nevű családok építkeztek

Pistik: Pisti Isvánka, Pisti Mártonka, Pisti András, a *falu közepibe ültek*

Istóktól: számították a *Mokán* falurészt

Mokán: falurész neve, amely a széles gödör, patak völgy után kapta a nevét, ami maga során viszont a mokányokról, az itt legeltető pásztoroktól, esztenákról lett elnevezve

Mátyás Illés: *ahol ülnek Szilágyi Péter gyermekei, ott vót a háza, bogătaș ember vót, a ző földjei ott mind, Coperativa vót ott*

Mátyás rész: Mátyás Péter fia, Illés nagybirtokos gazda szilistyéi *Mokánban*

Tamás Márton háza: *Benes gödör felé*, régi ház, nincs meg

Tamás Márton csorgója: bő hozamú csorgó itatóvályúval, az út jobb oldalán

Bécs: *Mátyás Péter* pincéje *Mokánban*

Matei Habari György háza: az utolsó ház *Mokánban*, nincs meg

Esztenák: CAP ünőit nevelték a kollektív gazdaság idején

Dögös kút: *Chirița* eredejével szemben, ma is megvan

Régi kereszt: a *Dögös kút* mellett. Az utolsó fakereszt, ami ezen a részen határolta a falut. Már nincs meg.

Mokán teteje: a *Dögös kút* mellett

Beszélgetőtársaim, házigazdáim: Buláj Deák Mária (1956), Duma Antal (1951), Duma Antalné Pisti Ilona (1956), Duma György (1972), Duma Györgyné Bezsán Bernaveta (1973), Kotyor Tamás Illésné Bálint Mária (1935), Kotyor Tamás Magdó (1966), Mátyás Jánosné Kotyor Tamás Lenuța (1974), Tamás Antal (1950), Tamás Antalné Mengerés Kati (1955), valamint a Pokolpatakra elszármazott Gondos Jánosné Salamon Ilonka (1956) voltak.

1. In *Uricarul cuprindetoriu de diverse acte care potu servi la istoria românilor*. Vol. VII. de Th. Codrescu. Iassi. Tipografia Buciumului român. 1886. 241–395.

2. <https://mapire.eu/hu/browse/composite/>

Csík régi temploma